

Enskild motion

Motion till riksdagen: 2014/15:2528

av Valter Mutt och Annika Lillemets (MP)

Beredskap för utebliven ekonomisk tillväxt

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en parlamentarisk utredning med uppgift att se över hur Sverige kan säkerställa landets välfärd och försörjningsförmåga vid en framtida utveckling med nolltillväxt eller negativ tillväxt, i Sverige och globalt.

Bakgrund

Ekonomisk tillväxt, förstådd som ökad BNP, är idag ett av de mest framträdande målen i samhället. Fortsatt ekonomisk tillväxt förväntas trygga framtida välfärd och försörjning. Man förutsätter att ekonomiska svackor, som den Europa just nu upplever, endast kommer att vara tillfälliga. Under flera decenniers tid har dock tillväxttakten sakta avtagit i många mogna ekonomier och tendensen pekar på att detta kommer fortsätta.

En oroande utveckling är att allt fler naturresurser närmar sig eller har nått sin toppproduktion. Vissa bedömare menar att de kriser världsekonomin har genomgått de senaste åren är symtom på en tilltagande global resurskris.

Risken är överhängande att fortsatt BNP-ökning driver på klimatförändringarna och utarmningen av biologisk mångfald på ett ödesdigert sätt. Dagens samhällsekonomi förutsätter att ekonomin ständigt växer. Det är därför rimligt att anta att en utebliven eller negativ tillväxt riskerar att skapa ett antal problem för Sveriges välfärd och försörjningsförmåga, om förberedelser för att möta utmaningarna inte görs i tid.

Många av de tänkbara lösningar som kan bidra till att frigöra vårt samhälle från det djupt destruktiva tillväxtberoendet kan ge positiva effekter på vitt skilda områden.

Vid utebliven eller negativ tillväxt i Sverige behöver vi finna andra sätt att finansiera välfärden än beskattning av ständigt ökat lönearbete och dito konsumtion. Vidare behövs strategier för att minska den ekonomiska ojämlikheten och en rättvis fördelning av jobben i den nya situationen. Behovet förstärks av den alltmer automatiserade produktionen av såväl varor som tjänster.

Vi ser därför ett behov av en parlamentarisk utredning som ser över hur Sverige kan säkerställa landets välfärd och försörjningsförmåga vid en framtida utveckling med nolltillväxt eller negativ tillväxt, i Sverige och globalt.

Den stora privata skuldsättningen i Sverige har av många bedömare, inte minst Riksbanken, pekats ut som en riskfaktor för svensk ekonomi. Låg, utebliven eller negativ tillväxt riskerar att sänka värdet på säkerheterna för svenskarnas lån och därmed minska konsumtionsutrymmet. Det finns också andra tänkbara problem när det gäller utlåningen av pengar i en ekonomi med utebliven tillväxt. Eftersom nya pengar skapas när banker ger lån, och dessa lån ska återbetalas med ränta, så kan dagens penningssystem komma i gungning när tillväxten bromsar upp.

Några frågeställningar man bör fokusera på

I Sverige

Riskerar låg eller utebliven tillväxt att leda till minskade skatteintäkter för stat, kommuner och landsting? Och hur kan välfärden i så fall finansieras?

Avkastningen på kapital tenderar att inte sjunka lika mycket som tillväxten i situationer då tillväxten bromsar upp. Riskerar ett lågtillväxtscenario därför att öka den ekonomiska ojämlikheten i samhället och hur kan den effekten i så fall motverkas?

Hur skulle jobben påverkas? Låg eller obefintlig tillväxt brukar åtföljas av ökad arbetslöshet. Få nya jobb skapas vid nolltillväxt samtidigt som företag fortsätter att effektivisera sin verksamhet och gamla jobb går förlorade. Det riskerar att leda till en negativ spiral där arbetslösheten i sig skapar ytterligare arbetslöshet genom minskad efterfrågan.

Hur skulle utebliven eller negativ tillväxt påverka möjligheten att finansiera de framtida pensionerna?

Hur skulle utebliven eller negativ tillväxt komma att påverka tillgången till investeringskapital, möjligheten att starta nya företag eller att göra stora infrastruktursatsningar?

Globalt

En globalt vikande tillväxt riskerar att påverka finans- och kapitalmarknaderna negativt, då värderingar och tillgång till krediter till stor del bygger på en förväntan om fortsatt tillväxt.

En omfattande finanskris orsakad av utebliven tillväxt riskerar att påverka världshandeln på ett sådant sätt att många av de produkter Sverige idag är beroende av att importera inte längre kommer att finnas tillgängliga på den öppna marknaden. Det skulle exempelvis kunna gälla olika livsmedel men också diesel för den svenska matproduktionen.

Samma risk som gäller matförsörjningen gäller rimligen även energiförsörjningen, inte minst drivmedel till vår fordonsflotta.

Möjliga lösningar

Man bör undersöka ett brett spektrum av tänkbara reformer som skulle kunna bidra till att samhället bättre klarar de utmaningar som uppstår vid nolltillväxt eller negativ tillväxt. Här följer en rad förslag på tänkbara områden som kan undersöka. Listan ska inte ses som uttömmande.

Nya mått på välfärd

BNP är ett grovt mått som mäter omsättningen i ekonomin. Avgörande delar av samhällsutvecklingen syns inte i BNP. Även i ett scenario med nolltillväxt eller negativ tillväxt kan det vara så att samhället i stort utvecklas i en positiv riktning. För att rätt åtgärder ska kunna vidtas behöver detta mätas – man får vad man mäter.

Cirkulär ekonomi

En cirkulär ekonomi bygger på kretslopp istället för linjära flöden. Affärsmodeller där produkter designas för att hålla så länge som möjligt och för att kunna återvinnas så effektivt som möjligt kommer vara mindre beroende av tillväxt.

Grön skatteväxling

Ett skifte från skatt på arbete till skatt på användning av naturresurser och utsläpp kan öka efterfrågan på mänsklig arbetskraft och minska efterfrågan på ändliga resurser. En genomgripande grön skatteväxling skulle ha potential att bidra till ett minskat tillväxtberoende. Lägre arbetskraftskostnader skulle bidra till att öka sysselsättningen och öppna upp möjligheter att skapa nya offentliga jobb inom vård och omsorg.

Basinkomst

En basinkomst som täcker människors grundläggande behov skulle kunna ge många fördelar, däribland minska problemen med den arbetslöshet som även i ett nolltillväxtscenario uppstår till följd av teknikutveckling och fortsatt effektivisering.

Förkortad arbetstid

Kortare arbetstid kan bidra till att minska arbetslösheten och minska problemen med ökad konsumtion och resursförbrukning. En gradvis förkortning av arbetstiden kan göras naturligt i takt med att produktiviteten ökar, så som skedde under stora delar av 1900-talet.

Nya företagsmodeller

Vid utebliven tillväxt kan man tänka sig att många företag vars främsta mål är att generera avkastning till sina aktieägare får problem. Om alternativa företagsmodeller uppmuntras och underlättas, bland annat genom skattelagstiftning, skulle antagligen också samhällets totala tillväxtberoende kunna minska. Sådana företag skulle inte ha maximal avkastning på aktieägarnas kapital som mål utan sätta andra mer samhällsnyttiga mål främst.

Förändrad kreditgivning

Dagens system där privata affärsbanker står för merparten av pengaskapandet skulle kunna få problem vid långvarig nolltillväxt och kreditgivningen skulle då riskera att sina. Internationella valutafonden har gett ut en rapport (The Chicago Plan Revisited, IMF 2012) där författarna föreslår att centralbanker tar över pengaskapandet från de privata bankerna. Decentralisering av kreditgivning till lokalt förankrade banker såsom lokala sparbanker och kooperativt ägda banker kan vara ännu ett sätt att minska samhällets tillväxtberoende.

Stärkt stöd till matproduktion i Sverige

Global nolltillväxt, eller negativ tillväxt, skulle kunna få oförutsedda konsekvenser för världsekonomin och den internationella handeln. Sverige bör ha potential att försörja sin befolkning. Ökat stöd till svensk matproduktion minskar risken för livsmedelsbrist i händelse av stora störningar i den globala handeln.

Utbyggnad av förnybar energi

Att fasa ut importerade fossilbränslen har många fördelar. Ökade satsningar på – inhemskt tillgänglig - förnybar energi gör ett land mindre exponerat för den prisvolatilitet som utmärker världsmarknaden för olja och gas; därtill kommer

uppenbara miljövinster. Decentralisering av energiproduktion ger ökat demokratiskt inflytande och minskad sårbarhet.

Valter Mutt (MP)

Annika Lillemets (MP)